

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора

Дучинської Ніни Іванівни

на дисертацію Брайловського Іллі Аркадійовича

“Державно-приватне партнерство: методологія, теорія, механізми розвитку”, подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з програмами, планами, темами

В сучасних умовах соціально-економічного розвитку країн світу особливого значення набуває формування системи відносин державно-приватного партнерства (ДПП). Актуальність державно-приватного партнерства, перш за все, визначається необхідністю мобілізації обмежених інвестиційних ресурсів. Практика використання різних механізмів ДПП як у розвинутих країнах, так і у країнах, що розвиваються, довела ефективність такої форми відносин між державою й приватними економічними суб'єктами. Так, проекти державно-приватного партнерства охоплюють майже третину в антикризових пакетах проектів країн G20 – «великої двадцятки», а в антикризових пакетах країн, що розвиваються – майже 50% всіх бюджетних витрат. Ключовою перевагою ДПП є можливість зниження витрат державного бюджету на створення і модернізацію інфраструктури та на обслуговування об'єктів.

Аналіз механізмів формування і функціонування державно-приватного партнерства дає підґрунтя для висновку: ДПП перетнуло кордони національних країн і навіть набуває різних міждержавних форм розвитку. Цей процес об'єктивно обумовлений. Поширення міждержавного приватного партнерства визначається інтернаціоналізацією і усупільненням виробництва, міжнародним поділом праці і кооперацією економічних відносин.

Що стосується України, то в порівнянні з іншими країнами світу і навіть з тими країнами СНД, у більшості з яких дана форма підприємництва

нерозвинена, або перестала існувати, ДПП як форма економічних відносин держави і приватного бізнесу в ній досить поширена. Проте в Україні впровадження проектів державно-приватного партнерства носить безсистемний характер. Це й потребує системного дослідження сутності, механізмів формування і функціонування ДПП, особливостей використання його різних інституціональних форм і моделей, вивчення і впровадження досвіду використання державно-приватного партнерства провідними країнами світу, без чого неможливе ефективне відтворення національної економіки країни. Сказане підтверджує актуальність теми дослідження дисертації Браїловського Іллі Аркадійовича.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Представлена дисертація містить коло задач, теоретичне вирішення яких надає можливості для використання положень і пропозицій дисертанта в сьогоденній практиці забезпечення економічного розвитку України. В роботі обґрунтовано методологічні основи дослідження проблеми державно-приватного партнерства шляхом аналізу його генезису, сучасних концепцій, сутності економічних категорій і понять, що відображають динамічні процеси розвитку ДПП, його різних моделей, а також ресурсного потенціалу та чинників розвитку. Логіку побудови дисертації можна вважати доцільною, оскільки саме вона надала можливості визначення головних напрямів формування української національної моделі економічного зростання й економічного розвитку на підґрунті використання ДПП.

Необхідно відзначити, що протягом всієї роботи відчувається науковий потенціал дисертанта, який базується на знаннях праць вітчизняних і зарубіжних учених майже всіх напрямів економічної думки: класичної, неокласичної, кейнсіанської, інституціональної політичної економії, а також на нормативних документах, статистичних і фактологічних матеріалах з проблем теми. Отже дисертація Браїловського І.А. дійсно є вдалою спробою здійснити

власний внесок у подальшу наукову розробку проблеми формування, функціонування і розвитку моделей і механізмів ДПП в Україні.

3. Новизна наукових положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист

1. У дисертації здійснено розгорнутий теоретико-методологічний аналіз складної проблеми формування й розвитку моделей і механізмів державно-приватного партнерства (розділ 1, с. 20-97).

Системний історичний аналіз соціально-економічних і навіть політичних основ розвитку ДПП, генезису його ранніх форм (с.20-46), ключових концепцій і теорій ДПП (с.47-73), точок зору вчених-економістів на феномен ДПП (с.74-97), а також ролі державно-приватного партнерства в ефективному розвитку економічних систем різних країн світу (с.20-97), обумовили ґрунтовність дослідження сутності державно-приватного партнерства, що стало основою авторського визначення ДПП у широкому і вузькому розумінні (с.92-93).

На глибокому теоретичному підґрунті автором дисертації обґрунтовано, що методологічною основою аналізу сутності, економічного змісту, механізмів і протиріч розвитку державно-приватного партнерства є теорія сумісно-розділених відносин; доведено, що діалектика відносин між суспільним і приватним секторами економіки є основою логіко-історичного становлення й розвитку ДПП; виявлено два головних чинники виникнення ранніх форм державно-приватного партнерства – інтереси сторін і нерозвиненість держави та її інститутів; показано, що різноманітність сучасних інституціональних форм і моделей ДПП обумовлена посиленням державного впливу на економіку, корпоратизацією економічних відносин, розширенням і поглибленням співпраці держави з приватним капіталом.

2. Досить позитивним моментом дисертації є систематизація методів дослідження сутності і структури державно-приватного партнерства та механізмів взаємодії державного і приватного секторів економіки за напрямками: 1) еволюційно-генетичним; 2) структурно-морфологічним; 3)

функціональним (с.71-72). Доведено, що використання кожного з методів передбачає застосування інструментарію різних напрямів сучасної економічної науки, а також сучасних теорій державно-приватного партнерства (агентської теорії, теорії транзакційних та теорії операційних витрат, теорії неповних контрактів, теорії змішаної економіки, теорії суспільних благ) (с. 62-69).

3. Здобутком автора є удосконалення категоріального апарату економічної теорії щодо проблем функціонування й розвитку відносин державно-приватного партнерства (с.74-98) за рахунок: а) виявлення діалектичного зв'язку низки категорій і понять партнерства держави і приватного бізнесу та форм їх взаємодії; б) систематизації підходів до визначення дефініції «державно-приватне партнерство» за фінансовим, організаційним та правовим критеріями (табл. 1.1, с. 83-84, а також додаток А); в) обґрунтування сутності взаємодії держави й приватного капіталу в змішаній економіці як категорії державно-приватного партнерства, що включає і відображає спільність цілей, ринкові механізми взаємодії та сумісно-розділені відносини у прибутках та ризиках (с.87-97, рис. 1.4 и 1.5).

4. Слушним є глибокий аналіз і виявлення загальних передумов формування ДПП (зростання суспільних потреб при значному дефіциті державних ресурсів; обмеженість традиційних банківських джерел фінансування, особливо, у довгостроковому кредитуванні; виникнення промислово-фінансових груп), а також особливостей державно-приватного партнерства в країнах з різним рівнем розвитку, в тому числі, – у країнах СНД (розділ 2, с. 101-170).

5. Вдалим можна вважати розгорнутий аналіз існуючих моделей державно-приватного партнерства (с. 195-231, с.209, рис. 3.3). Автором, по-перше, узагальнено підходи до їх класифікації за такими критеріями, як право власності, відповідальність за інвестиції, розподіл ризиків, термін дії контракту; доповнено їх класифікацію за критерієм відповідальності приватного сектора; а по-друге, визначено ключові елементи різних схем формування відносин ДПП. Дисертант виділяє чотири ключові елементи схем

створення державно-приватного партнерства як економічної взаємодії держави і приватних інвесторів, а саме: визначення операцій щодо обслуговування проекту, створення спеціального комерційного підприємства, з'ясування джерел фінансування, визначення форм власності (на побудований об'єкт) після закінчення проекту (с. 199, табл. 3.2).

Саме такий підхід дисертанта обумовив можливість розробки авторської концепції механізму розвитку державно-приватного партнерства в Україні (с.231-257). Досить позитивним є глибокий аналіз напрацьованих вітчизняних вчених з відповідної проблеми. На підґрунті методологічних підходів до моделювання економічних процесів дисертант визначає модель розвитку ДПП і пропонує загальну абстрактну схему механізму формування й реалізації ДПП (с. 232, рис. 3.11), а також концепцію механізму розвитку державно-приватного партнерства в Україні (с. 255, рис. 3.12). Концепція ґрунтується на дослідженні методології розвитку системи відносин державно-приватного партнерства, а також існуючих моделей і механізмів реалізації проектів ДПП та на виявленні сучасних особливостей розвитку ДПП в Україні.

6. Вельми позитивним є дослідження й виокремлення суперечностей розвитку державно-приватного партнерства в світі і в національній економіці. Угруповано чинники, що позитивно впливають на розвиток ДПП, а також чинники, що гальмують його розвиток (с. 363, рис. 5.7). Виокремлено інтереси сторін – партнерів при формуванні ДПП (с. 188, табл.3.1).

7. Особливого значення має розвиток автором дисертації теорії ризиків за рахунок її доповнення: 1) врахуванням впливу інституціональних чинників (корупція, нераціональне витрачання коштів при здійсненні державних закупівель, низький рівень менеджменту); 2) використанням методів якісної і кількісної оцінки ризиків; 3) необхідністю дотримання пропорційності зв'язку між величиною ризику і очікуваним економічним ефектом (с. 259-325).

Дисертантом удосконалено модель PEST-класифікації ризиків державно-приватного партнерства за рахунок: 1) доповнення кожної з груп ризиків новими видами ризиків (с. 297, рис. 4.1); 2) класифікації ризиків за рівнями та

стадіями виконання партнерських проектів (с. 299, рис. 4.2); 3) розкриття залежності між ризиками у кожній групі (с. 305, рис. 4.3).

На такому підґрунті автором дисертації розроблено концепцію управління бізнес-ризиками ДПП, яка містить: 1) визначення сутності і класифікацію ризиків державно-приватного партнерства за критеріями: політичні, економічні, соціокультурні, технологічні; 2) визначення ключових факторів ризиків – імовірність їх виникнення і ступінь їх наслідків (впливу); 3) виявлення методів, прийомів і принципів розподілу ризиків, які необхідно використовувати при прийнятті та реалізації рішень в умовах ризику; 4) систему управління ризиками з метою їх елімінації.

Виділено п'ять етапів циклу управління ризиками: аналіз макро- і мікросередовища, вибір ознак класифікації ризиків, якісну і кількісну оцінку ризиків, вибір і обґрунтування методів управління ризиками; моніторинг ризиків (с. 308-325). Реалізація концепції забезпечує можливість вибору ефективної моделі уникнення ризиків.

8. У дисертації використано значну кількість фундаментальних праць вітчизняних і зарубіжних вчених, вельми широкий статистичний і фактологічний матеріал, який якісно опрацьовано і систематизовано, що й забезпечило вірогідність отриманих наукових результатів.

Дисертантом проаналізовано і використано нормативно-правові документи, що мають відношення до проблем теми дослідження.

Таким чином, наукові здобутки автора дисертації є наслідком глибокого теоретичного осмислення й узагальнення усього нового, що існує в сучасній економічній теорії й практиці стимулювання розвитку ДПП в країнах світу і в національній економіці України.

Поставлені дисертантом цілі й мета дослідження досягнуті у повному обсязі. Науковою новизною є розробка сучасної методології формування й розвитку державно-приватного партнерства та механізму його реалізації в Україні. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і

рекомендації є логічними і обґрунтованими. Їх достовірність і новизна свідчать про наукову зрілість Брайловського І.А.

4. Значущість результатів дослідження для науки і практики та рекомендації щодо їх використання

Практичне значення сформульованих автором дисертації теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що вони можуть слугувати теоретичною основою до здійснення державної політики розвитку державно-приватних партнерств в Україні.

Результати дослідження впроваджені в практику, що підтверджено відповідними довідками, які свідчать про практичне значення дисертації. Викладене впевнює у позитивному висновку щодо наукового рівня, вірогідності аналізу, економічної доцільності теоретичних обґрунтувань і аргументації висунутих до захисту положень, практичного значення висновків і рекомендацій.

5. Зміст та завершеність дослідження

Структура дисертації складається зі вступу, логічно побудованих п'яти розділів, що містять 15 пунктів, а також висновків, списку використаної літератури з 424 найменувань, та 8 додатків. Теоретичний матеріал дисертації ілюструють 38 таблиць та 79 рисунків.

Дисертація є завершеним у межах поставлених задач та достовірним дослідженням актуальної й практично значущої теми. У ході дослідження означеної проблеми дисертант обґрунтував власні теоретичні положення, які містять нові підходи до практичного вирішення сьогоденних і перспективних проблем зростання й розвитку економіки.

6. Повнота викладу основних результатів і положень дисертації в наукових фахових виданнях і авторефераті

Основні теоретичні, практичні, методологічні розробки автора доповідалися, обговорювалися й одержали підтримку на 19 наукових і науково-практичних конференціях різних рівнів.

Здобутки дисертанта широко представлені в науковій літературі: у 50 наукових працях, серед яких 2 монографії (1 одноособова і 1 у співавторстві), 22 статті у вітчизняних фахових виданнях (21 з них – одноособова), 4 статті у зарубіжних наукових виданнях та прирівняних до них вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз (з них 3 – одноособові) і 3 – у інших виданнях (всі одноособові).

Достатньо широкою є географія опублікованих робіт, що охоплює провідні наукові центри України, а також зарубіжні центри, серед яких США, Росія, Казахстан, Польща, Чехія, Словаччина, Чорногорія.

Автореферат написаний у науковому стилі літературною мовою, згідно з поставленими вимогами та у повній мірі відображає зміст і структуру дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

В цілому позитивно оцінюючи досягненнями наукового дослідження Брайловського І. А., змістовність викладу результатів наукового пошуку, обґрунтованість та достовірність висновків, необхідно зазначити, що у дисертаційній роботі мають місце окремі дискусійні положення, що пов'язані з системною складністю й широтою предмету дослідження:

1. У позитивній частині відгуку зазначено, що науковим доробком автора дисертації є удосконалення моделі PEST-класифікації ризиків державно-приватного партнерства за рахунок доповнення кожної з груп ризиків новими видами ризиків, класифікації ризиків за рівнями та стадіями виконання партнерських проектів та розкриття залежності між ризиками у кожній групі.

На с. 305 у таблиці 4.3 представлено взаємозалежності видів ризику в рамках PEST-класифікації. На наш погляд, необхідно було детальніше пояснити, на якому методологічному підґрунті встановлено дану взаємозалежність ризиків і що покладено в основу критеріїв визначення залежності ризиків, представленої автором.

2. У дисертації детально досліджено особливості державно-приватного партнерства в Україні, наведено досить широкий їх перелік. Разом з тим, дисертант залишив без пояснення, чому саме виникають ці особливості порівняно з ДПП у провідних країнах світу.

3. Доречно було б дати більш детальний аналіз суперечностей розвитку ДПП в Україні. Щоправда про них йдеться в дисертації, проте, в цілому, увагу сконцентровано на економічних, політичних і правових причинах. До того ж аналіз стану і суперечностей розвитку ДПП в Україні дисертант розглядає у двох розділах дисертації – у розділі 2, п. 2.3, коли аналізує державно-приватне партнерство в країнах СНД, та у розділі 5, пп. 5.1. і 5.2, у яких йдеться про сучасні особливості розвитку державно-приватних партнерств в Україні і про нормативно-правову базу забезпечення ДПП. Вважаємо, що було б краще сконцентрувати відповідний аналіз і викласти його у більш системній формі.

3. Як відмічалось у позитивній частині відгуку, здобутком дисертанта є використання міцного методологічного підґрунтя для розробки концепції розвитку ДПП і аргументації авторської позиції щодо впровадження в практику відносин державно-приватного партнерства. З нашої точки зору, важливо було показати, які саме ідеї інституціональної, кейнсіанської та неокласичної концепцій автор пропонує використовувати у практиці розвитку ДПП в національній економіці України.

4. Більш детального обґрунтування потребують критерії, за якими здійснено угруповання країн за регіонами світу, у яких досліджується державно-приватне партнерство (розділ 2). Автор спирається на дані Світового банку, згідно яких здійснює аналіз стану і особливостей розвитку ДПП в різних регіонах і країнах світу. На нашу думку, слід було б з'ясувати, чи існують інші підходи і критерії до розмежування регіонів світу, за якими здійснюється аналіз державно-приватного партнерства?

Разом з тим зазначені зауваження носять суто рекомендаційний характер і окреслюють простір для подальших наукових досліджень автора, вони не зменшують загальну наукову та практичну цінність проведеного дослідження.

8. Загальний висновок

Незважаючи на деякі дискусійні положення та зауваження, дисертація Брайловського І. А. є повною мірою самостійним оригінальним дослідженням, у якому автором отримано нові науково-обґрунтовані результати. Наукова новизна дисертації достатньо повно відображена в наукових публікаціях та пройшла апробацію на науково-практичних конференціях і в практиці формування відносин державно-приватного партнерства.

Автореферат дисертації відображає основні положення роботи.

Дисертація “Державно-приватне партнерство: методологія, теорія, механізми розвитку” відповідає вимогам п. 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор - Брайловський Ілля Аркадійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії
Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара

Н.І. Дучинська

Вчений секретар:
проф.

В.В. Лобода

Копію отримано 18.04.2016

*Вчений секретар
спеціалізованої
вченої ради*

Дорогова